

Прежде всего, хочу вам сказать, что американская жизнь, которая со стороны выглядит очень красивой и привлекательной, не очень проста.

Это означает, что каждый молодой человек в Америке, достигший 18-летнего возраста, считается самостоятельным человеком, и именно по достижении этого возраста они стараются свободно строить свое будущее. Значение семьи в Америке очень отличается от значения семьи у нас. Они тоже считают семью малым государством, но главными факторами являются свобода мнений, разделение, взаимопонимание и другие принципы граждан этого маленького государства.

Rəyçi: dosent Aidə Həsənova

Dillər kafedrasının 20 may 2022-ci il tarixli iclasın 10 saylı protokolu

Daxil olma tarixi 23 may 2022-ci il

UOT 7(091)

BƏHRUZ BƏY KƏNGƏRLİNİN HƏYAT VƏ YARADICILIQ YOLUNA DAHA BİR BAXIŞ

Rüstəmovə Ruqiyyə Hüseyn qızı

AMEA Naxçıvan Bölməsi

rzayevayayye@gmail.com

Xülasə: Azərbaycan təsviri sənətində fərdi yaradıcılıq dəst-xətti ilə seçilən Bəhrüz bəy Kəngərli Azərbaycan peşəkar rəngkarlıq sənətinə böyük töhfələr vermişdir. Qısa ömür sürməsinə baxmayaraq onun yeni janr, forma, təsvir vasitələri təsviri sənət tariximizdə iz qoymuşdur. O, cəmi 30 il yaşamış, lakin uşaqlıq və təhsil illəri istisna olarsa, sənətə həsr etdiyi yeddi il ərzində 2000-dək əsər yaradıb və Azərbaycanda realist dəzgah boyakarlığının, portret, mənzərə, natrümort, süjetli-tematika və teatr-dekorasiya janrlarının peşəkar bədii ifadəsinin əsasını qoyub. “Qaçqınlar” silsiləsi Bəhrüz bəy Kəngərlinin tarixi əhəmiyyətə malik əsərlər toplusudur. Rəssam “Qaçqınlar” silsiləsi əsərində Naxçıvan və Qarabağa edilən təcavüzlərdən, minlərcə günahsız insanların qətlə yetirilməsi və xalqın tarix və mədəniyyətinə vurulan zərbələri əsərlərində əks etdirir. O, bütün yaşanan haqsızlıqları yaratdığı əsərlərində böyük ürək ağrısı ilə ifadə edir. “Qaçqınlar” silsiləsini otuza qədər əsər təşkil edir. Rəssam qısa tale yolunu ən şərəfli, ən layiqli addımlarla irəliləmiş, öz yaradıcı payına düşən vəzifələri yerinə yetirmişdir.

Açar sözlər: rəssam, Naxçıvan, “Qaçqınlar” silsiləsi, rəngkarlıq, yağlı boya, məişət janrı.

Ключевые слова: художник, Нахчыван, серия “Беженцы”, живопись, масляная краска, бытовой жанр

Key words: artist, Nakhchivan, series of “Refugees”, painting, oil painting, home genre.

Klassik Azərbaycan təsviri sənəti qədim və zəngin tarixi ənənələrə malikdir. XX yüzilliyin əvvəllərində təsviri sənət sahəsində peşəkar fəaliyyət göstərmiş Bəhrüz bəy Kəngərli təsviri sənət tarixində şəxsi imzası ilə tanınan yaradıcı şəxsiyyətlərdən biri olmuşdur.

XX əsrdə yaşayıb-yaratmış, Azərbaycanın görkəmli nümayəndələrindən biri olan Bəhrüz (Şamil) Şirəlibəy oğlu Kəngərli 1892-ci il yanvar ayının 22-də Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur. Atası Şirəli bəy gimnaziyada təhsil almış, fars və rus dillərini mükəmməl bilmiş, Şərq və Avropa ədəbiyyatı ilə tanış olmuş, qabaqcıl ziyalı kimi tanınmış, şəhər məhkəməsində işləmişdir. Bəhrüz bəy Kəngərli anası Əziz xanımı erkən yaşlarında itirsə də analığı Şirin xanımın qaygısı ilə böyümüşdür. Şirəlibəy oğlunu rus-tatar məktəbinə yollasa da, Bəhrüz təhsilini yarımçıq qoymalı olur. Çünki eşitmə qabiliyyətini itirir, öz səssiz dünyasına qapanır və şəkillər çəkməyə başlayır. O, atasının abunəçisi olduğu “Molla Nəsrəddin” jurnalında dərc olunan felyetonlarla, karikaturalarla tanış olduqca rəsmə olan marağı daha da artır. Rəsm çəkməyə həvəsi gündən-günə artan Bəhrüz bəy Kəngərli 1910-cu ildə Tiflis rəssamlıq məktəbində daxil olur. 1915-ci ildə təhsilini başa vurub, ilk azərbaycanlı məzun kimi Naxçıvana qayıdır. Təhsil illəri zamanı Bəhrüz peşəkar rəssamlıq təcrübəsi qazanır. Onun ilk çəkdiyi rəsmlər portret və canlı təbiət idi. Məşhur rus rəssamları Petrov, Makovski, Polenovun və Oskar Şmerlinqin yaradıcılıq ənənələrindən faydalanan Kəngərli təhsil illərində rəssamlıq sənətini dərinlən öyrənir. Onun məşhur Yunan və Roma mövzusunda çəkdiyi rəsmlər rəssamın sərbəst rəsm vərdişlərinə tam yiyələndiyini göstərir. Bəhrüz bəy Kəngərlinin çəkdiyi bir sıra “Appolonun başı”, “Laakon”, “Antik fiqur”, “Baş əzələləri” rəsmləri buna misal göstərmək olar.

Bəhrüz bəy Kəngərli yaradıcılığını xronoloji baxımdan iki mərhələyə bölmək olar. Birinci mərhələyə hələ tələbəlik illərində karandaş, kömür, sulu və yağlı boyalarla işlədiyi əsərlər daxildir. Onlar 1911-1913-cü illərdə kağız üzərində karandaşla çəkilmiş “Azərbaycan tipləri” adlı alboma daxil olan müxtəlif ölçülü işlər, “İki qaçqın uşaq” (1912), “Dükanda” (1913) adlı rəsmlər, kağız üzərində kömürlə işlənmiş akademik rəsmlərdən “Apollonun büstü” (1913; 1915), “Antik heykəl” (1913), “Avtoportret” (1911), “Azərbaycanlı qadın” (1913), “Papaqlı kişinin portreti” (1913), sulu boya ilə işlənmiş “Mənzərə” (1914) əsərləridir. Rəssamın yağlı boya ilə ağac üzərində yaratdığı “Nuhun məzarı” (1913), kətan üzərində yağlı boya ilə işlədiyi “Göy papaqlı uşaq” (1911), “Tiflisli gürcü” (1914), “Naturaçı” (1914) əsərləri də yaradıcılığının birinci dövrünə aid edilir. İkinci mərhələdə, yəni rəssam təhsilini başa vurduqdan sonra yaratdığı əsərlərində eyni mövzulara toxunmuş olsa da, onları daha peşəkar səviyyədə dərinləşdirmiş, yaşadığı bütün acılı-şirinli hissləri, doğma torpağına vurğunluğunu, milli ənənəyə bağlılığını yaratdığı obrazların simasında, geyimində, etnoqrafik zənginliyində büruzə vermişdi [1, s.14-15].

Akademik M.C.Cəfərovun xatirəsində Bəhrüz bəy Kəngərlinin 1919-cu ildə balaca bir otaqda nümayiş etdirdiyi sərgisi haqqında maraqlı məlumat verilir: “O, bir-bir əsərlərini göstərüb həvəslə uşaqlara izahat verirdi və arabir gülümsəyib deyirdi: “Əl vurmaq olmaz, olmaz əl vurmaq. Mən həmişə üzü tutqun, qaşları çatılmış olan rəssamı birinci dəfə gülümsəyən gördüm”.

Bəhrüz bəy Kəngərlinin sərbəst yaradıcılıq fəaliyyəti gərgin ictimai-siyasi təzadlı illərə, xüsusilə ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi təcavüz və terror əməliyyatlarının baş verdiyi dövrə təsadüf etmişdir. 1917-1920-ci illərdə ölkədə milli qırğın və fəlakət hökm sürmüş, “Böyük Ermənistan” yaratmaq kimi bədnam millətçilik xülyasına düşər olmuş daşnaq cəlladlarının törətdikləri vəhşiliklər ölüm kabusu kimi Naxçıvan torpağını bürümüş, ölkədə aclığa, səfalətə, dilənçiliyə, qaçqınlığa səbəb olmuşdur. Erməni təcavüzündən miras qalmış ictimai fəlakətlər, günahsız insanların qırılması, evlərin, tarixi abidələrin dağıdılması,

xarabazarlığa döndürülməsi kimi faciəvi hadisələr Bəhruz bəy Kəngərli yaradıcılığında mühüm iz buraxmışdır. Rəssamın həmin mövzulara həsr etdiyi rəsmləri kəskin sənədli ittihamnamə vüsətinə malikdir [2, s.11]. Həmin bu hadisə rəssamın yaddaşında dərin iz buraxmışdır. O bu hadisələrdən təsirlənərək “Qaçqınlar” silsiləsini yaratmışdır. Bu silsiləyə baxdıqda həmin hadisələrin acı nəticələri gözümüzün önündə canlanır, həmin anı yaşayırıq.

Bəhruz bəy Kəngərli digər əsərlərini yaratmasaydı belə “Qaçqınlar” silsiləsi adı altında çəkdiyi əsərlərlə Azərbaycan təsviri sənəti tarixində əbədi yaşayacaqdı. Elə təkcə bu silsilə ilə Bəhruz bəy Kəngərli hər cür təqdирə layiqdir. “Qaçqınlar” silsiləsini otuza qədər əsər təşkil edir. Rəssam bu əsərlərində “Qaçqın qadın”, “Əyləşmiş qaçqın oğlan”, “Ağ ləçəkli qaçqın qız”, “Naxçıvan xərəbələri”, “Canfədalı kəndindən qaçqın oğlanın portreti”, “Qaçqın oğlan portreti”, “Qaçqın qızın portreti”, “Qaçqınlar arabada”, “Qaçqın uşaqlar”, “Ayaqyalın qadın”, “Yaycı kəndindən qaçqın oğlan”, “Torba ilə oğlan. Qaçqın İmran” milli qırğına, ədavətə, ictimai ədalətsizliyə qarşı etirazını bildirmişdir.

Bəhruz bəy Kəngərlinin “Qaçqınlar” silsiləsində Xanım adlı qaçqın qadının təsviri ilə bağlı maraqlı məqamlar da diqqətəlayiqdir. Sənətsünasların apardığı tədqiqatlar əsasında burada Bəhruz bəy öz həyat yoldaşını təsvir etmişdir. Həmin əsərdə təsvir olunan qadının Bəhruz bəyin həyat yoldaşı olduğunu rəssamın bacısı Mənsurə xanım sağlığında yaxınlarına deyərmiş. Mənsurə xanımın rəssam oğlu Xanlar Coratın (Məmmədov) təqdim etdiyi əhəmiyyətli foto bunu sübut etmişdir [3, s.135].

Şəkil 1. Bəhruz bəy Kəngərli. “Qaçqın Xanım”. 1920.

Rəssam qaçqınları, kimsəsiz uşaqları, onların yoxsul həyat tərzini olduğu kimi real təsvir etmişdir. Çəkdiyi tablolar tariximizi, xalqımızın başına gələn acıları əbədləşdirmişdir. Bu mövzuya müraciətin digər bir səbəbi də o olmuşdur. Belə ki, Naxçıvanın ətraf kəndlərində yaşayan kəndlilərin şəhərə azuqə daşıdıqları və onları bazardan geri aparan yol Bəhruzun yaşadığı küçədən keçirdi. Çox vaxt Bəhruz öz evinin önündə bu insanları saxlayır, onlarla söhbət edir, eyni vaxtda müxtəlif qeydlər aparır, onların rəsmlərini çəkirdi. Bəhruzun çəkdiyi satirik rəsmlərdə bəy, tacir obrazlarının olması da bu səbəbdəndir. Xalqın bu illərdə yaşadığı

iztirabları duyan rəssam sanki obrazların canlanmış gözləri, üzlərinin yorğun ifadələri, hərəkətləri, geyim tərziləri ilə ifadə etmişdi [1, s.18].

Bəhruz bəy Kəngərliyə yaradıcılığında albom və katoloqları da maraq doğurur. Rəssamın ərsəyə gətirdiyi “Naxçıvan yadigarı” adlı albomu xüsusi olaraq diqqətimizi cəlb edir. Bəhruz bəy bu albomları maarifçilik məqsədi ilə tərtib etmişdir. Albomda bir qayda olaraq 20-yə qədər portret və mənzərə təsviri yer almışdır. Alboma daxilir: “Nuhun qəbri”, “Şəhər məscidi”, “Naxçıvanın görünüşü”, “Nuhun türbəsi”, “İlanlıdağ ay işığında”, “Naxçıvanda abidə”, “Naxçıvanda qüllə”, “Naxçıvanda şalalə”, “Əshabi-Khəf dağı”, “Atabəy məqbərəsi”, “İmamzadə”, “Atababa günbəzi”, “Köhnə qala”, “Əliabad kəndində darvaza”, “Ədilağa gölü”, “Ağrı dağı”, “Qızlar bulağı”, “Nəhəcir dağı” və müxtəlif tablolar görmək mümkündür.

Bəhruz bəy Kəngərli yaradıcılığının çiçəkləndiyi bir dövrdə amansız xəstəlik onu tamamilə təqətdən salır. O, 1922-ci ildə fevral ayının 7-də 30 yaşında ciyər xəstəliyindən vəfat edir.

İnsanın, xüsusilə yaradıcı insanların böyük qazancı ölümdən sonrakı həyatı qazanmaqdır. Bəhruz bəy Kəngərli ona ayrılmış 30 illik ömür payı ilə sübut etdi ki, həyatın mənası heç də onun uzunluğu ilə ölçülməməlidir. Çox qısa zamanda çoxsaylı əsərlər yaratması da elə bunun göstəricisidir. Bu gün Bəhruz bəy Kəngərli adının hər bir azərbaycanlı üçün qürurverici səslənməsi isə onun həyatda qazana biləcəyi ən böyük mənəvi sərvətdir.

Bəhruz bəy Kəngərli öz yaradıcılığında rənglərin işığını başqalarından daha həssaslıqla seçən sənətkardır. O, 30 illik həyatının ömür tablosuna ən gözəl rəngləri həkk edə bildi. Bu gözəlliyin əks olunduğu rəng palitrası illər keçsə də, insanlara xoş ovqat bəxş edəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. Bəhruz Kəngərli. Bakı: Sərvət, 2013, 104 s.
2. Bəhruz Kəngərli. Bakı: Çarşıoğlu, 2005, 80 s.
3. Əliyev Z., Aliyev N. Bəhruz bəy Kəngərli taleyi. Naxçıvan:Əcəmi, 2017, 512 s.
4. Sarayeva İ. Azərbaycan realist rəssamlığının atası - Bəhruz Kəngərli. <https://www.baki-xeber.com/layihe/11230.html>

ЕЩЕ ОДИН ВЗГЛЯД НА ПУТЬ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВУ БЕХРУЗ БЕКА КЕНГЕРЛИ

Рустамова Ругия Гусейн кызы

Резюме

В статье исследуется жизнь и творчество Бехруз бека Кенгерли. Бехруз бек Кенгерли, создавший большую школу в изобразительном искусстве Азербайджана с индивидуальным творческим стилем, еще с малых лет запечатлел в свою память историю, а затем внес большой вклад в искусство живописи Азербайджана. Несмотря на недолгую жизнь, его своеобразная подпись, новый жанр, форма, средства описания оставили след в нашей истории. Он прожил всего 30 лет, но за исключением детства и образования, за семь лет, посвященных искусству, он создал до 2000 произведений искусства и заложил основу реалистической станочной живописи, портретного, живописного, натюрмортного, сюжетно-тематического и театрально-декорационного жанров в Азербайджане. Анализируется и исследуется один из величайших произведений Бехруз бека Кенгерли - “Беженцы”. В работе “Беженцы” художник

рассказывает о нападениях на Нахчыван и Карабах, убийствах тысяч невинных людей и ударах, нанесенных по истории и культуре народа. Он с большой болью в душе во всех своих произведениях выражает несправедливость. Цикл "беженцы" составляет до тридцати произведений. Художник прошел короткий жизненный путь самыми почетными, достойными шагами, выполнив обязанности его творчества.

ANOTHER LOOK AT THE BAHRUZ BEY KANGARLI'S LIFE AND CREATIVITY WAY

Rustamova Rugiya Huseyn

Summary

The article explores the life and creativity of Bahruz bey Kangarli. Bahruz bey Kangarli, who has created a great school in the fine arts of Azerbaijan, is still younger than his age, and later contributed greatly to the art of Azerbaijan painting. Despite his short life, his unique personality, new genre, shape, and imagery have traced our history. He has lived for only 30 years, but he has created about 2000 works during seven years devoted to art, except for childhood and education and laid the foundations for realistic artistic expression of painting, portraiture, landscape, natumort, plot-tematics and theater-decoration genres in Azerbaijan. The series of "Refugees", one of Bahruz Kangarli's spectacular works, is being analyzed and investigated. The artist talks about the aggression against Nakhchivan and Karabakh, the killing of innocent people, and the blows on the culture of our people in the "Refugees" series. He expresses with great heart pain in all his works that he has done. The series of "Refugees" is up to thirty works. The painter accomplished his short career in honorable, worthy steps and fulfilled his creative role.

Rəyçi: dosent Əli Qəhrəmanov

AMEA Naxçıvan Bölməsinin İncənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutu Elmi Şurasının 28 aprel 2022-ci il tarixli 04 nömrəli protokolu

Daxil olduğu tarix 29 aprel 2022-ci il

UOT:82-1.512.162.

HÜSEYN CAVİD ÜSLUBU

Abdullayeva Günay Şəmsəddin qızı, Qasımova Maral İlqar qızı,

Tağıyeva Könül Arzu qızı

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

gunaywamsaddinkizi@gmail.com, maralqasimova29@gmail.com

Tagiyeva.konul87@gmail.com

Xülasə: Cavid yaradıcılığının başlıca məzmununu idealla varlıq arasındakı ziddiyyət, ideal həqiqət axtarıcılığına istiqamətlənən xəyallardan yaranan lirik-fəlsəfi düşüncələr təyin edir. Cavidin söykəndiyi həqiqətin bircə mənası olub: xalqını, millətini azad, xoşbəxt, vətəninə isə sivil dövlətlərin sırasında görmək! Yazıçı əsərlərində təkcə Azərbaycanı yox, demək olar ki, bütün bəşəri təbliğ və tərənnüm edirdi, canlandırırdı. Bütün yaradıcılığı boyu həqiqət axtarışında olan bu böyük düha təsadüfi deyil ki, "Şərqin Şekspiri" adlandırılmışdı. Cavid